

≡ ՍԻՐԱԿ ≡

ԵՊ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1954

• ՆՈՅԵՄԲԵՐ - ԴԵԿԱՅՄԲԵՐ • ԹԻՒ 11-12

ԽՄԲԵԳԻՐԱԿԱՆ

ՍՐԸԱՊՆԴԻՉ ԵՐԵՒԱՑՑՈՒԵԲ

Նատ անգամ կը խօսուի ընդհանուր պարտուղականութեան մը մասին զոր զաղութներու մէջ իբրև ախտանիշ կը ցուցուի: Նատ անգամ կ'աւաղենք ներկան ու կը դառնանք անցեալին անոր մէջ փնտուելու պուտ մը քաղցրութիւն մեր ներկան անուշող:

Արտասահմանի մէջ ազգովին կը ծփանք անստուգութեան ալիքներուն վրայ: Արքան ժամանակ որ կ'աւլընք զանազան երկիրներու մէջ, կապուած կը մնանք այդ երկրի ճակատազրին: Բնականաբար իբրև պարկեշտ քաղաքացիներ, կը պատկանինք այն ամբողջին որ այդ երկրին բնակչութիւնը կը կադմէ: Այսուհանդերձ, մեր ինքնութիւնը բնորոշող և մեղ ուրիշ ու է ժողովուրդի մէ: Այսուհանդերձ, մեր ինքնութիւնը բնորոշող և անհնք՝ անձեռնումը զաւակէն տարբերող և յատկանշող առաքինութիւններ ունինք՝ անձեռնումը զաւակէն տարբերող և յատկանշող առաքինութենէ և առանին հոգերէ զերազանցմանի, որոնց պահպանումը առօրեականութենէ և առանին հոգերէ զերազանցմանի, որէն վեր պէտք է ըլլայ յանուն գոյատեւման բարձր սկզբունքին, բնագդին, առհաւական ձայնին:

Արտասահմանեան և զաղութային մեր գոյավիճակը լայն նկատողութեան մը առջև չափազանց յուսալքից է և տրտում: Բայց այս տրտմութեան վրայ մը առջև ծիածաններ կան. ի վերջոյ մեր պանդխուութիւնը յաւերժացնելու բացուող ծիածաններ կան. ի վերջոյ մեր պանդխուութիւնը յաւերժացնելու նախասահմանուած ժողովուրդ մը չենք, ինկած անողոք ճակատազրականութեան մը ճիրաններուն:

Իրօք, յուսազրիչ երեւոյթներ չկա՞ն, որոնց կարենայինք նայիլ, հրձուիլ, պարտիզանի մը խորսունի զոնունակութեան պէտ որ կը դիտէ մատաղ տունկերն ու սատերէն պայթող պտուկները:

Գաղութներու մէջ, իբրև ընդհանուր երեւոյթ անտարակոյս որ կայ նաև հանջող և պարտուողական հոգերանութիւն մը, զանազան մարզերու վրայ և հանջող և պարտուողական հոգերանութիւն մը, համարմատութիւններով: Կան նոյնիսկ տարբեր երեսներով ու միշտ մտահողիչ համեմատութիւններով: Կան նոյնիսկ սրտայոյզ դասալքութիւններ: Ընկերայնօրէն դիտելի է կազմակերպչական ողիք պակաս մը որ արդիւնքն է վատառողջ հոգերանութեան մը: Անհատներու ինչպակաս մը որ արդիւնքն է վատառողջ

պէս նաև ազգերու կեանքին մէջ պահեր կան իրենց ներքին աարագութեամբը շատ կարեւոր, երբեմն մեծ իրադարձութեանց սպասումովը յղի, և երբեմն ալ անհատներու ինչպէս նաև ազգերու ընդգրկելիք ուղին որոշադրող։ Այդպիսի պահեր եղերական վախճան մը կ'ունենան և անսրբազրելի հետևանք՝ երբ մարդեր կը պարպուին հաւատքէ, տեսիլլքէ և յօյոէ։ Մարդ կը փի ինք իր վրայ ու կը վերածուի խլեակի մը։ Ինչ որ անցեալին մէջ մեր ապաւէնն էր և փըրկութեան կղզին, այսօր հեռաւոր մշուշներու ետև կորսուած աննուած բարձունք մը չէ։

Ինչ որ երէկ մեր յարացոյցն էր ու մեր «ամէն բանէ վերը» այսօր նուազ առինքնող կը թուի ըլլալ մեր հաւատքէ տակաւ պարպուող երիտասարդ սերունդին հոգիին ու տեսիլլքէ հեռացող անոնց աչքերուն։

Կազմակերպչական ողիի պակաս մը։ Հակառակ յուսահատ մարդու մը վերջին ձիգերուն նմանող փորձերուն, զանազան մարզերու վրայ, զանազան իրականութիւններու մէջ կայ օրէ օր ծաւալ ստացող թերացում։ Զոհողութեան պակաս թարգմանեն շատեր թերկո՞ մտաբերելով երանելի այն օրերը երբ կային մարդիկ որոնք իրեն հրապարակախօս, խմբագիր կամ ազգային զործիչ իրենց անձերը կը մոռնային յանուն արդար մտասկեռութեան ու Յարատեւութեան պակաս՝ մտածեն շատեր որոնք զիտակցելով և ապրելով անփառունակ ներկայացին անդոնը կը զգան նահանջը մշակութային, ընկերային և զրական գետիններու վրայ։

Մեր նոր սերունդին ոչ - հայեցի գաստիարակութիւնը և օտար մշակոյթներու և բարքերու մեր մէջ հեղումը, հոգիներէն ներս կը յառաջացնէ իրերամարտ հոսանքներ և քառսային վիճակ. լարիւրինդոս։ Հոսկէ՝ իրար չհասկնալու ողբերգութիւնը։ Հոսկէ՝ նաև ուրիշ և նոր արժէքներու մեր պաշտամունքը։

Եւ սակայն պաշտամունքը Աստուծոյ վայել է միայն. Աստուծոյ. — զոր ճանցած ենք Հայաստանեայց Եկեղեցիին միջոցաւ, և որուն միջոցաւ զերազանցած ենք ինքզինքնիս քրիստոնէութեան սկզբի օրերէն ի վեր։

* * *

Կ'ապրինք արագութեան և երկաթի, ների և արօմի դարուն մէջ. շատե՞ր տրտում համակրութեամբ մը կը նային զեղագիտական, մշակութային, և մանաւանդ ազգային հարցերու վրայ։ Տնտեսական տագնաւպ մըն է որ ամէն բանէ աւելի և ամէն բանէ առաջ կը մտահողէ ամէն ոք։

Յարատեւութեան պակաս՝ թէ զոհողութեան ողիի նուազում։ Զկա՞ն անձնուրաց մարդեր այն հին և ոսկեղէն դարերու տիպարներուն նման առաքելատիպ, զաղափարապաշտ, սրբակրօն կամ մաղաղաթեայ դէմքերով որոնք մութ ժամանակներու վրայ իրենց արիւնը լոյսի շող ու ճառագայթ իրեն կ'երկարեն ու չեն մարիր սերունդներու յիշողութեան մէջ։

Կա՞ն սրտապնդիչ երեւոյթներ։

Կեանքը տիեզերքին մէջ, — բուսական կամ կենդանական — յարատեքայքայում և վերստին ստեղծում, կենսունակութիւն է։ Կան նահանջներ շատ

մը մարզերու վրայ, սակայն միւս կողմէ կրօնական — Ազգային տեսանկիւնէն դիտուած կան խանդապառ և վերանորոգ յայտագրումներ :

Տարակոյսէ վեր է որ մեր պատմութեան ամենէն դժբախտ ժամանակ-ներէն մէկուն մէջ է որ կ'ապրինք սփլուռք կոչուած, աշխարհի չորս ծագերուն վուուած մեր կոտորակուած հայրենակիցներով : Սակայն և այնպէս բարեբախտութիւնը ունինք կորսնցուցած շըլլալով մեր տոհմիկ առաքինութիւնները ուրոնք իրեւ ալապասթրէ խարիսխ չեն սասանիր, հիւսիսի վիչող հովերէն չեն ծոփր, նոյնիսկ հեռաւոր աշխարհազրական զօտիներու տակ ապրող մեր եղայրյաներուն և քոյրերուն ամուր հաւատաքը :

Մեծագոյն բարեբախտութիւնն է մեզի համար որ կը զգանք ու կը տըպաւութինք, կը հազորդուենք այն տաքուկ զգացումներուն, թարմութեան և շունչին որ կուզայ մեր ոզեկանութեան կեղրոնէն՝ Ա. Էջմիածնէն, Արարատեան դաշտէն, — Մայր Հայրենիքէն, իրեւ աղօթք, երգ, իրեւ խօսք և իրեւ աւիշ : Հայրենիքի զաղափարը հողին ձայնն է որ մեր արեան տրոփով ու կշույթով կը խօսի մենէ իւրաքանչիւրին ներսը : Անիկա «սկիզբն է մեր ուրախութեան» : Ճշմարիտ ուրախութիւն մըն է ամենուս համար որ չերմութեան ալիք մը կ'անցնի մեր տակաւ պազիլ սկսող հաւաքականութեանց մէջ : Նորօրինակ Էլիսուիր մը՝ որ կ'անցնի մեր երակներէն խառնուելու մեր արեան . . . :

Բարեբախտութիւնն է գարձեալ տեսնել որ զաղութներու և զանազան կեղրոններու մէջ նոր թափով և նոր կորովով յառաջ տարուին պատկառելի մարդոց կողմէ սկսուած մշակութային ձեռնարկներ, ուսումնարաններ և դրաբեկանքեր հասցնեն բազմակարօտ մեր ժողովուրդին նոր Հովիւներ : Ամէն հաստատութիւն կը յատկանշուի իր մարդերով . Հայստաննեայց Եկեղեցին այս օրերուն մանաւանդ պատուական Եկեղեցականներու պէտք ունի, նոր արժէքներու սեւեռաբիր և տակաւ ճշմարիտ և բիւրեղացած արժէքներու հաւատքէն պարզուող տղոց ջամբելու համար մեզի հրիտակուած մեր անցեալին արժէքները անոնցմով լեցուած՝ նայելու համար ապագային :

Այս առնչութեամբ Ա. Էջմիածնի մէջ երանաշնորհ Տ. Տէրոդ Զ. վեհափառի ջանքերով վերաբացուած Թաղրեվանքէն արդէն կոկիկ փունջ մը կայ երիտասարդներու Ազգին ու Եկեղեցիին ծառայութեան համար նոր բացուած հողիներով :

Երուսաղէմի Ա. Յակոբեանց դարաւոր ժառանգաւորացը միշտ կը պահէ Ազգին վեղաբաւոր զինուորազրեալներ նուիրելու իր աղուոր աւանդութիւնը, և մանաւանդ այս օրերուն երը Ա. Երկրի քաղաքական հորիզոնէն չեն փարատած սկ ամպեր ու Ա. Աթոռը կ'ապրի իր նեղ օրերը :

Պատկառելի թիւ մը կը կազմեն Երուսաղէմի Ա. Յակոբեանց Միարանութեան այն անդամները, — ըլլան անոնք Հայց . Եկեղեցւոյ նուիրապետական բարձր դիրքերուն վրայ կամ պարզ վարդապետներ — որոնք կը զործեն մեր ժողովուրդին մէջ, զանազան կեղրոններու մէջ յանուն Հայց . Եկեղեցիին և Հայ ժողովուրդին :

Խոկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Անթիլիկասի Դպրեվանքը ունի նկատառման արժանի թիւ մը աշակերտներու որոնք կը պատրաստուին ու կը պահուին բազում դժուարութեանց կուրծք տալով և զանողութիւններու առջև առանց կանգ

առնելու : Այս տարի առանց հաշուելու քահանայից դասարանը, արգէն ունին
75 Դպրեվանքի ուսանողներ :

Խոկ Կ. Պոլսոյ Ա. Խաչ Դպրեվանքը որ բազմահմուտ, ծերունազարդ
այլ անխոնչ Ամեն. Տ. Գարեգին Պատրիարքի չափերով սկսաւ երկու տարիներ
առաջ, առանց արդիւնքէն առաջ հաստատութեան ըրած ըլլալու յաւակնութեան,
կրնայ տեսակ մը շարունակութիւնը նկատուիլ երբեմնի Արմաշու Դպրեվանքին :

Մկիւտարի ծովահայեաց բարձունքին զեղեցիկ մէկ կէտին թառած Ա.
Խաչ նորակառոյց Դպրեվանքը այժմ ունի 52 սաներ որոնք կը մեծնան և կը
զօրանան Արմաշական շունչով մը և ովիտով : Թիւրքիոյ Հայերը, — աւելի քան
75 հազար —, անհրաժեշտաբար պէտք ունին նոր և թարմ ուժերու : Մեր
զրականութեան կեդրունը նկատուող զեղեցիկ Պոլիսէն այսօր զրեթէ ոչինչ կը
մնայ եթէ չաշուենք մատի վրայ համբուող և պատմէշն վրայ մնալ յամառող
մտաւորականները : Հակառակ թեքնիք գժուարութիւններու որոնք ոսէ դա-
զութէ աւելի են հօն իրենց տարողութեամբ, Ա. Խաչ Դպրեվանքի զոյութիւնն
ու յարատեւութիւնը կրնայ Ամեն. Տ. Գարեգին Պատրիարքի մէկ մեծազործու-
թիւնը նկատուիլ : Մանաւանդ որ Պատրիարքարանը այժմ շունի երբեմնի հա-
սոյթը իր անշարժ կալուածներուն :

Վերը յիշուող Հաստատութիւնները կը զոյատեւեն ու կը պտղաբերին
չնորհիւ՝ սքանչելի մեր ժողովուրդին, անոր առատաձեռնութեան ու բացար-
ձակ կարիք մը նկատուող, անյետաձգելի զործ մը կատարելու զիտակցութեան :
Մեծազործութիւնները ամէն բանէ առաջ սիրոյ արարքներ են և սիրոյ յայ-
տարարներ . մեր ժողովուրդը ունէ ժամանակի մէջ, ինչպէս նաև այսօր ունի
իր Մայրենի եկեղեցին իրեն իր ամէն բանէ վերը :

Իրեն ազգային մշակոյթի, հայագիտութեան և տոհմիկ դաստիարակու-
թեան վառարան, Դպրեվանքերէն ետք ունինք Հայ. Բարեգործական Ծննդա-
նուր Միութեան վարժարանները : Կիլլորոսի մէջ Մելգոնեան Կրթական Հաս-
տատութիւնը : Պէյրութի մէջ Յովակիմեան - Մանուկեան մանչերու, և Պարուհի-
թակորեան աղջկանց զոյդ երկրորդական վարժարանները արդիական չէնքերով,
որոնք իրապէս զոհողութիւններու զին եղող ճիզերու ուղիղ համեմատութեամբ
արդիւնք կ'ունենան, ի փառս Հ. Բ. Բ. Միութեան և ի շահ ազգին, ու Հայ
մշակոյթին :

Դարձեալ ազգային մշակոյթի պայծառացման և յառաջացման կեդրոն
ունինք Պէյրութի և Հալէպի ձեմարանները որոնք մեր տրամութեան վրայ
խինդի շողեր են : Պէյրութի Համազգային Ծնկերութեան Փալանձեան ձեմա-
րանը քառորդ դարու կեանք ունի արգէն ու անցեալ ամիս տօնեց իր հիմնար-
կութեան 25-ամեակը . Հաստատութիւն մը՝ որ շինած է իրեն համար աւան-
դութիւն մը . — ձեմարանական աւանդութիւն մը, չնորհիւ հիմնադիրներուն :
Եւրաքանչիւր Հաստատութիւն եթէ կը յատկանշուի իր մարդերով, կը հիմ-
նաւորուի սակայն աւանդութեամբ : Խնչո՞ւ չենթադրել որ ատեն մը ետք Փա-
լանձեան ձեմարանն ալ չըլլայ երբեմնի Պոլսոյ կեդրոնական, Պէրպէրեան կամ
հեռաւոր Սանասարեան վարժարաններուն նման արդիւնաւոր և մեր մշակոյթին
նուիրուած մարդերու բեմ : Անհրաժեշտութիւն մըն է Մայրենի հողը ազգի մը
զաւակներուն իմացական ճիզերը պտղաբերելու համար լաւագոյն արդիւնքնե-

բով . Հայրենիքը ոյժ է և ախնամիզմ : Հո՞ն է որ որեէ տեղէ աւելի անհատ մը շունչ կ'առնէ ու կը ներշնչուի , կը հաղորդուի անցեալով , իր փառքերով , կ'աղրի իր բարքերով :

Գժրախսութիւնը որ ունինք այժմ հեռու ըլլալով Հայրենիքէն , մասամբ կը գարմանուի ժողովուրդի հոծ զանգուածին ներկայութեամբը : Պէջրութ և Հալէպ այս տեսակէտէն բախտաւոր կրնան համարուիլ :

Գեղեցիկ ճիգ մըն է Հալէպի Քառէն-Եփի ազգային երկսեռ ձեմարանը . Սիւրիոյ տափակութեան վրայ օվասիս մը եթէ կ'ուզէք որ քանի մը տարիէ ի վեր կուտայ բացառիկ յաջողութեամբ աշակերտներու խումբ մը , չնորհիւ փորձառու ուսուցիչներու խնամքին և հողածութեան : Յիշեալ ձեմարանը կարելիսութիւններ ունի ընդարձակուելու և աւելի արդիւնաւորուելու :

Երուսաղէմ ալ իր Ս. Թարգմանչաց երկսեռ վարժարանով Ս. Յակոբեանց Առաքելական Ս. Աթոռին հովանիին ներքեւ անցնող քսանհինդամեակին պատրաստած է ինք իր մէջ կոկիկ և մեր Եկեղեցոյ սիրով լեցուած սերունդ մը : Հակառակ քաղաքական պայմաններուն Թարգմանչաց վարժարան՝ երկրորդական վարժարաններու մակարդակին բարձրացուած է :

Այս բոլորը անշուշտ կարելի կ'ըլլան , անզամ մը եւս շեշտելով , մեր ժողովուրդին զնահատանքովն ու արժեւորելովը իր մշակոյթն ու իր ոսկեզնիկ գերբառու : Վարժարանները մեր զաղութային կեանքին մէջ սրտապնդիչ երեսոյթներ կրնան նկատուիլ մեր այսօրէն դէպի մեր վաղը երկարաձգուած և կամբջուած :

Այս մտահոգութիւնը մի միայն Մերձաւոր Արեւելքի մէջ պէտք չէ սահմանափակուի : Ժամանակ է որ Ա.մերկաններն ալ շարժին ու անկարելին կարելի գերածածենք մարդկայնօրէն և ազգայնօրէն կարելի չափերով : Սակայն կրօնականացնենք մարդկայնօրէն և ազգայնօրէն կարելի չափերով : Սակայն կրօնական դաստիարակութեամբ սնած և Մայրենի Եկեղեցիին սիրովը լեցուն մտաւուկան ինչպէս զիտցած ենք միշտ գժբախտ օրերուն մեր պատմութեան :

Ճիշդ է որ մտաւորականներ ունենալու մեր բաղձանքը տակաւ կ'իրականացնենք մարդկայնօրէն և ազգայնօրէն կարելի չափերով : Սակայն կրօնական դաստիարակութեամբ սնած և Եկեղեցիին սիրովը լեցուն մտաւուկան ինչպէս զիտցած ենք միշտ գժբախտ օրերուն միշտ գժբախտ օրերուն մեր 8իրով Յիսուս - Քրիստոսէ :

Ինք էր որ երջանիկ օր մը Արարատեան դաշտին մէջ ոսկի ուռնակով մը թակեց զետինը և սարսեց սանդարամեալ ու մատնացոյց ըրաւ իր Եկեղեցիին վայրը . . . Ս. Էջմիածին . . .

Ուրեմն Միածնաէջ Ս. Եկեղեցիին և մեր ողեկանութեան , հաւատքին ու աղքիւրը եղող Հաստատութեան սիրովը լեցուն մտաւորականներ կ'ուակին ու աղքիւրը Եղող Հաստատութեան սիրովը լեցուն մտաւուկան աղքիւրը որ ըլլան անհաշուելի զոհողութիւններով պատրաստուող մատաղ հողիկենք որ ըլլան անհաշուելի զոյտաւել և ըլլալ արդիւնառատ քառսային և ները , որպէսզի կարենանք զոյտաւել և ըլլալ արդիւնառատ քառսային շոտրատում օրերէն անցնելով փառաւոր ապազայի մը որուն արշալուսային շոտրատում օրերէն հովերէն պազած մեր մարմիններուն չերմութիւն մը զերը օտար երկիրներու հովերէն պազած մեր մարմիններուն չերմութիւն մը կուտան իբրև աղօթք , երգ ու զրականութիւն :

Զ. Վ. Զ.